

(obj. 29. 4. 2013)

Iztok Ilich

Blaž Torkar: Prikriti odpor – Ameriška obveščevalna služba na slovenskem med 2. svetovno vojno

Mohorjeva Celovec, 2012; 302 strani

Časi, ko so se vojne odločale zgolj na bojiščih, so že davna preteklost. Pa še takrat se je, preden je spregovorilo orožje, v ozadju pogosto dogajalo marsikaj, kar je nazadnje odločilo izid spopadov. Sklepala so se odkrita in tajna zavezništva, ogledniki pa so zbirali podatke o nasprotnikovi moči in šibkih točkah. V novejšem času so te dejavnosti veliko bolj razvite in razvejane, toda ker zgodovino pišejo zmagovalci, ki svoje oblastniške interese skrivajo pod plašč nacionalne varnosti, vsa resnica o ozadjih zlepa ne pride na dan. Ker Slovenci še skoraj sedem desetletij po zadnji veliki vojni nismo zmožni premostiti prepada med dvema resnicama, ukrojenima predvsem po ideološki meri, naši zgodovinski stroki to jemlje toliko energije, da mnoga druga, za oboje in za razplet vojne tudi pomembna dejstva, ostajajo ob strani.

Eno takih, le deloma raziskani področij je tajna vojna domačih in tujih obveščevalnih služb, ki so s svojimi poročili pomembno vplivale na odzivanje zaveznikov na dogajanja na naših tleh. Blaž Torkar, mladi kustos in raziskovalec v Vojaškem muzeju Slovenske vojske, je s knjigo Prikriti odpor storil pomemben korak k razkrivanju vloge ameriških obveščevalcev, ki so sicer delovali v senci rivalstva britanskih in sovjetskih služb z bolj izdelanimi projekcijami povojne ureditve. Avtor v svoji raziskavi sledi razvoju odnosov pripadnikov ameriških vojaških misij Urada za strateške službe, OSS, od prihoda prvih novembra 1943, z drugimi skupinami, sprva pod skupnim britanskim poveljstvom, od oktobra naslednjega leta naprej pa samostojno pri najvišjih poveljstvih slovenske partizanske vojske, ki so ji, potem ko je prišlo na dan, kako je s četniki in kdo je v resnici na čigavi strani, začeli namenjati tudi precejšnjo materialno in strateško pomoč.

Posebno zanimivo poglavje, ki ga poleg občasno napetih odnosov z Britanci razkriva Torkar, so vsekakor osebne usode agentov, med njimi tudi mnogih Slovencev, ki so jih Američani izurili in s posebnimi nalogami poslali v Jugoslavijo. Opozarja tudi na vlogo OSS pri določanju povojnih slovenskih meja na osnovi številnih obveščevalnih analiz in memorandumov, ki so jih pripravili njeni pripadniki, vendar nato za diplomatskimi omizji niso bili v večji meri upoštevani.